

Cetatea Cavalerilor

Fondator Col. r. Dr. Constantin MOSINCAT
Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Cluj
Editura Tipo MC, Oradea-2020

Cartea Mea e și a Ta! ISSN 2734-6889 - ISSN-L 2734 - 6889

Revista „Transilvania” - număr special dedicat lui Avram Iancu

Dr. Ionel NOVAC

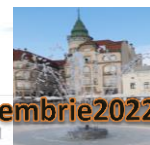
La 10 septembrie curent s-au împlinit 150 de ani de când „Crăișorul munților”, cel care s-a aflat în fruntea Revoluției din Transilvania anilor 1848-1849, a trecut la cele veșnice după o îndelungată și cruntă suferință. Prilej pentru noi de a-l omagia în diferite feluri, de la simpozioane, colocvii, concerte, slujbe de pomenire, expoziții memoriale, reeditarea unor cărți despre viața și faptele sale („Programul Avram Iancu - 150”, inițiat și desfășurat de Editura „Școala Ardeleană”), până la grandioasele „Serbări Naționale de la Țebea”. Sau, așa cum s-a întâmplat la Turda, la relocarea statuii sale din centrul municipiului de pe Valea Arieșului. Fiecare după capacități, cum s-ar exprima un observator hâtru de pe margine...

Răsfoiesc pentru a nu știu câta oară numărul opt al revistei „Transilvania”, apărut la Sibiu în urmă cu o sută de ani (septembrie 1922) și închinat lui Avram Iancu cu prilejul comemorării semicentenarului morții sale. Fondată în 1868, revista apărea lunar sub direcțiunea prezidentului și îngrijirea secretarului literar al ASTREI (Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român). La rândul ei, ASTRA fusese întemeiată câțiva ani mai devreme, la 1861, de către „intelenții românești ardeleni” ale vremii, mitropolii Andrei Șaguna și Alex. Sterca Șuluțiu, Timotei Cipariu, George Barițiu, Axentiu Severu, Ioan Pușcariu, Vasile Pop, Iacob Bologna, dr. I. Rațiu și alții.

Revista, al cărei director la acea dată era Andrei Bârseanu, iar redactor-șef Ioan Georgescu, se deschide cu partitura pentru cor mixt și solo de bariton „Iancu și Murgu”, compusă de N. Oancea pe versuri populare. Pe pagina de titlu, pe lângă numele, numărul și data apariției revistei, este reproducută fotografia consacrată a lui Avram Iancu, cea din perioada revoluției pașoptiste.

Pagina următoare include poezia „La moartea unui viteaz”, creație a poetului semănătorist Ion Borcia, urmată de un amplu fragment, „Avram Iancu și Ioan Dragoș sau Politica românească și politica ungurească în anii 1848-49”, extras din „Raportul lui Avram Iancu, prefect al unei legiuni românești, despre faptele oastei poprane, care a stat sub comanda lui pe timpul războiului civil din Transilvania în anii 1848/9”. În acest fragment este rememorată întâlnirea lui Avram Iancu și a unora dintre prefectii săi, la 25 aprilie 1848, la Mihăileni, cu Ioan Dragoș, „un român cu sentimente maghiare... deputat la dieta ungurească”, care reprezenta interesele părții maghiare. La momentul respectiv, luptătorii lui Iancu controlau munții Zarandului și strămtorile de acces în munți. Potrivit sarcinilor primite la Budapesta, de a face tot posibilul pentru a obține „deschiderea” căilor de acces spre inima munților, trimisul Dietei „a pus de întâie și categorică condițiune depunerea armelor și extrădarea lor”. Propunerea sa este respinsă cu fermitate de Avram Iancu și însoțitorii săi, care susțin că „acest popor înșelat foarte de multe ori de către maghiari nici armele nu le va mai da din mână, nici nu va suferi vreodată ca orașele și satele muntene să fie ocupate de soldați maghiari”.

În articolul „Ceva nou despre Avram Iancu”, marele istoric Nicolae Iorga prezintă declarațiile generalului rus Luders (trimis în Ardeal și Ungaria să suprimă revoluția maghiară), referitoare la „Crăișorul munților”. La rândul lor, acestea sunt preluate din volumul diplomatului francez Eugène Poujade, consul general în Principatele Române în perioada 1849-1854, „Chrétiens et Turcs”. „Fără proviziile pe care le-am găsit în Principate și fără Iancu, căpetenia românilor din Ardeal, n-aș fi putut reuși. ...Printre corespondențele pe care le-am prins, am găsit scrisori ale lui Kossuth către Iancu, în care

spunea că Ungurii se căiau că n-au ținut în seamă drepturile fraților lor români și că, în caz de succes aceștia ar putea să aștepte toate concesiile pe care le cereau”.

După două poezii populare („Armele Iancului” și „Până fu Iancu”), urmează articolul redactorului-șef al revistei, Ioan Georgescu, „Avram Iancu în poezia populară română”. Acesta face o amplă trecere prin numeroasele ipostaze în care este surprins Iancu în poezia populară, conchizând că „în munții noștri apuseni, atât de bogăți în aur și în alte metale nobile, se mai află încă multe comori de poezie populară necunoscută. Folcloriștii și etnografii noștri, acești mineri ai sufletului poporal, sunt chemați să descopere încă mult aur și argint de adevărată gândire și simțire românească, în legătură cu numele neuitatului nostru erou”.

Pagina următoare începe cu „Testamentul lui Avram Iancu”, pe care îl redăm în integralitate :

„Ultima mea voință !

Unicul dor al vieții mele e să-mi văd Națiunea mea fericită, pentru care după puteri am și lucrat până acuma, durere fără mult succes, ba tocma acuma cu întristare văd că speranțele mele și jertfa adusă se prefac în nimica.

Nu știu câte zile mai pot avea; un fel de presimțire pare că mi-ar spune că viitorul este nesigur. Voesc dară și hotărât dispun ca, după moartea mea, toată averea mea mișcătoare și nemișcătoare să treacă în folosul Națiunii, pentru ajutor la înființarea unei academii de drepturi, tare crezând că luptătorii cu arma legii vor putea scoate drepturile Națiunii mele.

Câmpeni, 20 Decembrie 1850.

Avram Iancu, m.p., avocat și prefect emerit”.

Despre „Cum e înregistrată moartea lui Avram Iancu?” aflăm din protocolul morților parohiei greco-ortodoxe române din Vidra de Sus, unde la pagina 47, anul 1872, sunt menționate următoarele: „Nr. Curent 42, anul morții 1872, luna August 29, ziua îngopării Sept. 1. Numele, porecla și meseria celui mort: Avram Iancu Eroul Românilor...”.

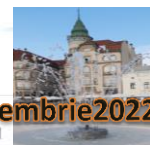
După poezia „Străbunii” a lui George Dumitrescu urmează câteva „Amintiri despre Avram Iancu”, prezentate de scriitoarea Constanța Hodoș. Deși aflată atunci la o vârstă fragedă, autoarea și-l amintește foarte bine pe Iancu, care, în toamna anului 1869, trecuse pragul casei lor de la Hălmagiu. Se apropia ziua hotărâtă pentru dezvelirea monumentului ridicat lui Buteanu la Iosășel și toată comunitatea și-l dorea pe Iancu la manifestare. Acesta era foarte marcat de întâmplările prin care trecuse în ultimii ani, ajungând o umbră a celui care a fost odinioară. „Dacă te-ai fi uitat bine în ochii aceia adânci și tulburi, în fața aceea brăzdată, care totuși îți vorbea, nu se putea să nu te fi cutremurat tragica expresie a întregii lui figuri. Tragedia întregului neam românesc trăia acolo, în fața aceea brăzdată, în ochii aceia tulburi...”.

Iancu a fost găzduit câteva zile de părinții Constanței, tatăl ei fiind pretor în Hălmagiu, de unde au plecat împreună cu fruntașii Zarandului la Iosășel. Când au ajuns, cei din comitatul Aradului erau deja acolo, dar și mulțime dintre crișenii lui Iancu, care luptaseră sub steagul său. Solemnitățile dezvelirii monumentului au produs emoții de nedescris chiar și pentru copilul de numai 8-9 ani. Dar în momentul când Iancu era aclamat și trebuia să vină la tribună, să se arate mulțimii, toți au rămas înmărmuriți: acesta dispăruse, fără ca cineva să simtă plecarea sa! Nimeni nu-l văzuse, nu-l recunoscuse...

Urmează o altă poezie populară, „Carăle Iancului”, apoi un nou articol al lui Ioan Georgescu, „Pe urmele lui Avram Iancu”, în fapt câteva amintiri auzite de la Marta Gheorghie al Ghilii, un moșneag de 92 de ani, al cărui tată a fost servitor la casa lui Iancu. Tatăl lui moș Marta l-a dus pe Avram Iancu la școală în Zlatna, la solicitarea părintelui acestuia, Alexandru, care, deși nu știa carte multă (abia cunoștea „Tatăl nostru” și rugăciunile de rost), își dădea seama ce mare lucru e învățătura și și-a trimis feciorul la școală. Când s-a întors bătrânul din Zlatna, în Valea Dosului s-a trezit cu Avrămuț înapoia lui; fugise fiindcă i se făcuse urât singur și numai după ce s-au întors amândoi la Zlatna, acesta a acceptat să rămână în continuare acolo.

Când venea vara în vacanțe și vedea „cum se pedepsesc și se muncesc bieții români pentru nimica toată, pentru câte un lemn tăiat din pădurea erariului”, îl cuprindea mila și-i spunea tatălui, cu ochii plini de lacrimi, că „rânduiala” nu-i bună și trebuie schimbată.

Ridicându-se ungurii împotriva împăratului și vrând să cuprindă țara întreagă, ei s-au lovit de împotrivirea românilor, îndeosebi cetatea Munților Apuseni neputând fi deloc cucerită. Intrând, totuși, cu viclenie în munți, ungurii au fost împresurați de moșii lui Iancu și numai ei știu cum au scăpat, învăluți în ceață și negură, dinaintea mâniei pedepsitoare a acestuia. Dar și Iancu a fost de trei ori în primejdie să fie

prins de unguri, dar a scăpat amestecându-se printre ei și vorbind ungurește tot atât de bine, iar o dată l-a scăpat o unguroaică, anunțându-l din vreme să fugă că vin să-l omoare.

După încetarea revoluției, împăratul Franz Josef a venit în țară, să-și vadă și să-și liniștească supușii. A trecut și prin Munții Apuseni, așteptând să i se înfățișeze Iancu, care să-i împărtășească doleanțele lui și ale românilor. Dar cum acesta nu s-a înfățișat deloc, împăratul i-a trimis vorbă prin cineva: „- De ce nu vine Iancu? Ori e nebun? Iancu i-a trimis răspuns înapoi: - Eu sunt nebun, dar tu ești mincinos și un nebun cu un mincinos n-are ce vorbi”.

Nu peste multă vreme, Iancu chiar a înebunit, umbla pribeag de la un prieten la altul și-și alina durerile cântând din fluiet. Cânta, bea și câte un pahar de vin și plângea. Ultimii ani de viață i-au fost de dureroase rătăcirii, de perioade în care momentele de luciditate alternau cu cele de nebunie cruntă, când făcea și unele stricăciuni. Dar niciodată oamenilor, ci numai lucrurilor sau animalelor. Tot povestite de moș Marta, autorul ne prezintă două întâmplări tragice: una în care Iancu prinsese o vacă de coarne și o ținuse așa nemișcată până când fratele său, preot, a venit și i-a descleștat mâinile și o alta, când, cu o secure luată de la un sătean întâlnit în cale, și-a omorât calul cu care se ducea la târg.

Câteva pagini sunt dedicate apoi unor „Spicuri din scriitorii români și străini despre eroul nostru Avram Iancu”, între care Teofil Frâncu, George Candrea, George Barițiu, Al. Papiu Ilarian, Iosif Vulcan, Paul Vasvari, Marki Sandor, Iancso Benedek, Iosif Sterca Șuluțiu și A.D. Xenopol.

După prezentarea „Atrocităților ungurești în 1848/9” și poezia „Eroii”, autor Volbură Poiană, urmează scurtele însemnări ale lui Nicolae Bălănescu („Unirea”) și poezia populară „Iancu și Coșut”. Apoi „O scrisoare despre Avram Iancu – și altele”, adresată de Ion Gorun (pseudonimul scriitorului Alexandru Hodoș, nepot al protopopului Balint, cel mai apropiat al lui Iancu în perioada revoluției) redactorului-șef Ioan Georgescu. Copil, acesta l-a văzut de două ori pe Iancu: prima dată la casa părinților săi, când acesta „s-a așezat afară pe un scaun, a cerut apă și a rămas toată vremea mut și nepăsător la toate întrebările ce i se făceau”; a doua oară la înmormântarea eroului moșilor, unde „câțiva copii țineau făclii lungi de ceară, pe când o mulțime de preoți spuneau rugăciunile de mort”.

Urmează o nouă poezie populară, „Iancu în Abrud”, după care sunt publicate câteva „Amintiri și impresii” scrise de Virgil Șotropa în baza celor povestite de tatăl său. Astfel, acesta studiasse la Cluj în aceeași perioadă cu Avram Iancu și cu toate că nu erau la aceeași școală, obișnuiau să-și rezolve împreună problemele mai grele de matematică. Potrivit acestuia, Iancu era „foarte impulsiv, se știa însă modera și încunjura conflictele; numai într-un singur caz cu greu își putea potoli mânia, când adevărată auzia batjocuri și insulte la adresa poporului român, și mai ales dacă ele proveneau din gura dascălilor maghiari”.

Ultimul articol, „Un răspuns și un avertisment tineretului de astăzi”, trimis de părintele prepozit și vicar episcopal din Lugoj, Ioan Boroș, nu conține nicio referire la Avram Iancu, dar în schimb, acesta afirmă că deține „o colecțiune de ordinațiuni felurite date în 1848/9 de deosebite autorități civile și militare, mai toate românești. Le-am păstrat, întregit și broșurat. Am și alte lucruri, scrisori și diplome inedite, - dar nu ajung să le prelucru”. O fi reușit, oare, cineva să le valorifice ulterior?

Urmează apoi tradiționalele rubrici ale revistei: „Cronica” (Cronica culturală, Cronica teatrală, Cronica economică, La noi și la alții), „Cărți românești”, „Reviste românești”, „Cărți străine”, precum și tristul anunț al decesului directorului Andrei Bârseanu: „La încheierea acestui nr. ne vine știrea tristă despre moartea iubitului nostru director Andrei Bârseanu. Nrul proximal al revistei va fi închinat amintirii lui”.

Revista se încheie cu un mesaj de la „Asociațiune” pentru comemorarea a 50 de ani de la moartea lui Avram Iancu, adresat despărțămintelor și agenților ASTREI, dar și marelui public românesc. „Prilejul acesta mare nu poate trece, nu e iertat să treacă, fără de urmă, în viața poporului nostru, care, în sfârșit, a ajuns la libertatea politică și națională, pentru care a luptat el și alții ca și el. E o datorie elementară pentru tot Românul și omul de bine să serbătorească în chipul cel mai demn pe cel mai nenorocit, dar și cel mai iubit dintre marii eroi ai Ardealului”.

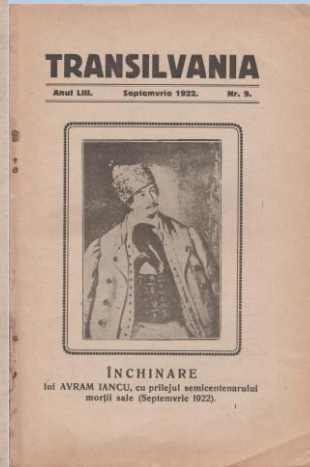
În acest scop, conducerea ASTREI adresează îndemnul de a se realiza, la 1/14 septembrie 1922 sau la altă dată potrivită, pe lângă parastasul de la Țebea, și alte manifestări, precum festivaluri, conferințe, lecturi etc. privitoare la eroul Avram Iancu, dar și colectarea de bani pentru ridicarea muzeului istoric la Vidra de Sus, în casa părintească a acestuia. Muzeul era prevăzut a se inaugura în anul 1924, cu prilejul centenarului nașterii lui Iancu, ceea ce s-a și putut realiza, mai ales prin grija și strădaniile „Asociațiunii”. Cea care a editat și acest număr omagial al revistei „Transilvania”, închinat lui

La multi ani-2023 !

Nr. 12 (28) Decembrie 2022

Cetatea Cavalerilor

Avram Iancu la semicentenerul morții, ca parte integrantă a manifestărilor comemorative pregătite și realizate în cursul lunii septembrie 1922.

4

